

УДК 631.115

*Нестеренко С.А., д.е.н., професор
Таврійський державний агротехнологічний університет
tyrynzova@rambler.ru
Колос З. В., к.е.н., доцент
ВПНУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
kolos.zenoviy@mail.ru*

КОНКУРЕНТОСТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК АТРИБУТ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

***Анотація.** В статті систематизовано підходи до визначення сутності «конкуренція», «конкурентоспроможність», «конкурентостійкість». Приділено увагу аналізу співвідношення понять: «конкурентостійкість», «конкурентоспроможність». Уточнено зміст даних понять. Доказано, що поняття «конкурентоспроможність» та «конкурентостійкість» не є однозначними, а тільки організаційна взаємодія «конкурентоздатності» та «конкурентоспроможності» може забезпечити конкурентостійкість соціально-економічних систем.*

***Ключові слова.** Конкурентостійкість, конкурентоспроможність, конкуренція, боротьба, підприємство, суперництво, конкурентні переваги.*

JEL Code Classification: M19, M29

*Nesterenko S.A., Doctor of Economics, Professor
Tavria State Agrotechnological University
tyrynzova@rambler.ru
Koloz Z. V., Ph.D., associate professor
SD NULES of Ukraine "Berezhansky Agrotechnical Institute
"kolos.zenoviy@mail.ru*

RESISTANCE TO COMPETITION OF THE COMPANY AS ATTRIBUTE OF ITS COMPETITIVENESS

***Abstract.** The article systematizes the approaches to the definition of the essence of "competition", "competitiveness", "competitiveness". Attention is paid to the analysis of the ratio of concepts: "competitiveness", "competitiveness".*

It is investigated that the "competition" on a certain part of the development of economic equivalents should be considered at different hierarchical levels. At the microeconomic level, the concept of "economic competition" should be considered as the relationship between economic entities formed on the sectoral markets in a dynamically developed economy, with a certain degree of control of the deposit, which appears in the examination and (or) the compliance with the most widespread features of the application capital, the conquest of the new ones, and the emergence of the present-day affiliate segments, the marketing of the sales channels and the benefits of trading.

On the basis of the foregoing, we have investigated that the concepts of "competitiveness" and "competitiveness" are not identical. Under competitiveness, we understand the opportunism of resisting rivals, while making decisions aimed at performance, to achieve competitive advantage in the market. And under the competitiveness - organizational interaction of competitiveness and competitiveness.

Competitiveness of the enterprise must be ensured by the following characteristics: a) high flexibility, which is capable of responding quickly to changes in the range, on the up-to-date product updates; b) high technological capacity of production, the ability to provide the required quality products at minimum costs; c) the necessary level and quality of after-sales support, taking into account the constantly growing needs of consumers; d) the ability to react promptly to production losses; e) an effective enterprise management system focused on ensuring its competitive advantage and able to respond to changes in the external and internal environment in real time.

***Keywords.** Competitiveness, competitiveness, competition, struggle, enterprise, competition, competitive advantages.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкової економіки однією із важ-

ливих задач є забезпечення динамічного стратегічного розвитку підприємницьких

структур. Лише на такій основі можна створити результативну систему управління конкурентоспроможністю підприємств та забезпечити їх соціально-економічний розвиток [14].

Основною ознакою ринкової економіки, до якої перейшла наша держава, є конкурентна боротьба, суперництво підприємств за одержання максимальних прибутків. В умовах виникнення і дії конкуренції в агропромисловому виробництві важливого значення набуває досягнення балансу між постачальниками і споживачами сільськогосподарської продукції. Конкурентоспроможність характеризує ступінь розвитку суспільства. Чим вища конкурентоспроможність, тим вищий життєвий рівень в цій країні [13].

Для успішного функціонування і стійкого розвитку підприємства повинні бути конкурентоспроможними не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках. Якщо підприємству притаманні риси підприємницької структури, то у нього є всі шанси бути конкурентоспроможним та займати стійке положення на ринку. Тільки постійне вдосконалення, пошук нового, використання новітніх технологій, методів організації виробництва та управління допоможуть підприємствам досягти і втратити стійке положення на конкурентному ринку [17].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженням конкурентостійкості займаються такі вчені: Гудзинський О.Д.[4], Гуренко Т.О.[4], Сімах Ю.А. [15], Судомир С.М. [13], Нестеренко С.А.[17], Пономарьова М. С. [20], Тридід О.М. [18], Чернега В.В. [22] та інші. Незважаючи на це, у сучасній економічній літературі не існує єдиного погляду щодо визначення даного поняття.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є уточнення поняття «конкурентостійкість», «конкурентоспроможність», «конкуренція», встановлення співвідношення між поняттями «конкурентостійкість» та «конкурентоспроможність».

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку країни, становлення ринкового механізму вимагає від всіх суб'єктів ринку активного пошуку шляхів і

методів підвищення конкурентоспроможності самих підприємств і їх продукції. У зв'язку з цим, головним напрямом стратегії кожного підприємства стає підвищення конкурентоспроможності з метою стійкого розвитку і закріплення своїх позицій на ринку. Незадовільні до цього часу результати розвитку АПК і реформування в цій сфері економіки в цілому, підвищують значущість проблеми поглибленого розгляду питань розвитку конкуренції на продовольчому ринку.

Практика свідчить, що складність проблем виходу АПК з кризи визначається не стільки відсутністю досвіду господарювання в нових умовах, скільки слабкою діагностикою конкурентних умов і неможливістю відповідного їх регулювання. Ці обставини мають своїм наслідком значні прорахунки в стратегії аграрної і продовольчої політики держави, регіонів і серйозне загострення економічних і соціальних протиріч у середовищі ринкових суб'єктів і покупців [17].

Конкуренція виступає ключовим чинником ефективного функціонування ринкової економіки та інструментом забезпечення її рівноваги й гармонійного розвитку. Конкурентні відносини в сукупності з обґрунтованим державним регулюванням можуть стимулювати зростання ефективності виробництва, підвищення якості продукції, зробити її більш доступними для споживачів за цінovими параметрами.

Конкуренція – це тонкий і гнучкий механізм управління виробництвом, що проявляється в його миттєвій реакції на будь-які зміни ринкової обстановки. У кращому стані опиняються підприємства, які найбільш пристосовані до них, тобто володіють вищою конкурентоспроможністю у порівнянні з конкурентами [10, с. 34].

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» конкуренція визначається як «змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт

господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [7, с.12].

Й. Шумпетер характеризував конкуренцію як спонукальний мотив підприємницької діяльності, що не допускає тривалого існування додатної вартості й знищує її за допомогою того ж стимулу – прагнення до прибутку. Русійними силами розвитку суспільства є конкуренція, нововведення, підприємницький талант людини. Процеси підйому й занепаду, одиничні й численні явища у фазах циклів кон'юнктури він пояснював конкурентною боротьбою нових і старих комбінацій, у результаті яких з ринку витісняються старі підприємці й пов'язані з ними структури [26, с.159, 178].

Тому, на нашу думку, конкуренція має бути настільки сильною, щоби маса товарів відповідала суспільному попиту, за який суспільство здатне платити ринкову вартість. Товари повинні бути продані нижче їх ринкової вартості, якщо їх маса перевищує потребу, і вище, якщо маса продуктів є недостатньо великою або ж тиск конкуренції серед продавців недостатньо є сильним, щоби примусити їх винести на ринок відповідну масу товарів. Зміна ринкової вартості змінює умови, на яких може бути реалізована вся маса товарів. При падінні ринкової вартості суспільна (платоспроможна) потреба у середньому збільшується й у відомих межах може поглинути більш значні маси товарів, а її зростання скорочує суспільну потребу [17].

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що визначення поняття «конкуренція» на сучасному етапі розвитку економічних відносин повинно розглядатися на різних ієрархічних рівнях. Крім того, поняття конкуренція повинно розглядатися й щодо конкретної галузі. З цих позицій поняття «економічна конкуренція» на мікроекономічному рівні можна визначити як відносини між господарюючими суб'єктами, що складаються на галузевих ринках в умовах динамічно розвинутої економіки з певним ступенем контролю держави, що проявляється у взаємодії й (або) суперництві за найбільш вигідні сфери додатка капіталу,

завоювання нових і розширення існуючих ринкових сегментів, формування збутових каналів і споживчих переваг.

Конкурентоспроможність виступає як узагальнюючий елемент багатьох економічних категорій. Як зазначається в науковій літературі, у широкому розумінні конкурентоспроможність – це зумовлена економічними, соціальними політичними чинниками позиція країни або товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках. За умов відкритої економіки вона може визначатись і як здатність країни (підприємства) протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн [6, с.10].

Опрацьовані літературні джерела не визначають поняття «конкурентоспроможність» як загальноприйняте, відсутній також єдиний підхід щодо дослідження конкурентоспроможності як суцільної дії підприємств, тому є необхідність дослідити це поняття з точки зору системних і консеквентивних позицій і бачень про її сутність. При цьому треба конкретизувати і доповнити зміст поняття «конкурентоспроможність» для кожного з імовірних об'єктів дослідження.

Узагальнюючий підхід до визначення поняття «конкурентоспроможність» дає підстави визначити його як:

– по-перше, здатність підприємств досягти прибутковості у визначеній сфері діяльності у ході змагання. Основним у цьому визначенні є евентуальність вважати ринкове суперництво, оскільки саме воно впливає на розвиток конкурентоспроможності. У конкурентоспроможності як об'єктивній економічній категорії знаходять відображення економічні, науково-технологічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові можливості підприємства. Ці можливості проявляються в продукції супротивних конкуруючих аналогів;

– по-друге, виробництво і реалізація конкурентоздатної продукції – це узагальнюючий показник «живучості» підприємства його здатності ефективно використовувати фінансовий, виробничий і трудовий потенціали.

В основному виділяють чотири підходи, щодо сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства»:

- як певна спроможність, здатність або можливість підприємства [16, 21];
- як комплексна, відносна або порівняльна характеристика діяльності суб'єкта господарювання [1, 8];
- як властивість або володіння певними властивостями [2, 3];
- як оцінка сукупності конкурентних переваг [9].

Більшість науковців зазначають, що конкурентоспроможність підприємства існує і має розглядатися лише в умовах ринкової системи господарювання, що обумовлено самим її визначенням. Отже, результати проведених досліджень сучасних підходів до визначення сутності та особливостей конкурентоспроможності підприємства свідчать про наявність різних позицій, що обумовлено різною постановкою цілей і завдань.

Особливої уваги заслуговує визначення Гудзинського О.Д. та Шепіцина А.О., які наголошують, що конкурентоспроможність підприємства характеризується можливістю забезпечувати випуск і реалізацію продукції, яка за своїми ціновими та неціновими факторами більш приваблива, ніж продукція підприємств-конкурентів, використовуючи конкурентні переваги і потенційні можливості для забезпечення конкурентоспроможності продукції у майбутньому при зміні ситуації на ринку та попиту споживачів.

Більшість науковців вважає, що об'єкти конкурентоспроможності пов'язані наступним чином: конкурентоспроможність підприємства ґрунтується на конкурентоспроможному товарі, конкурентоспроможну галузь формують конкурентоспроможні підприємства, конкурентоспроможність країни формується з конкурентоспроможних галузей.

Ми підтримуємо позицію авторів Гудзинського О.Д. та Судомир С. М., які вважають, що дане визначення не повною мірою розкриває сутність поняття «конкурентоспроможність», які обґрунтовують свою позицію наступним чином [4]:

- по-перше, конкурентоспроможність

підприємства, товару чи послуги може визначити і підтвердити тільки ринок та його споживач. Це означає, що конкурентоспроможність – це категорія визначення суб'єктами ринкового середовища;

- по-друге, вона проявляється при організаційній взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовища;

- по-третє, конкурентоспроможність, як явище, має динамічний характер;

- по-четверте, конкурентоспроможність – це баланс попиту і пропозиції, це механізм реалізації потенціалу конкурентоздатності.

Виходячи з такої логіки, автори Гудзинський О.Д. та Судомир С. М. уточнюють його сутність, а саме: «конкурентоспроможність – це визнана ринком сформована і реалізована конкурентоздатність соціально-економічних систем, яка матеріалізована у формі товару чи послуги. Вона може визначатись у процесі оперативної діяльності при реалізації стратегій і на перспективу при обґрунтуванні можливих ситуацій і стратегій розвитку [4].

Враховуючи наведене, під «конкурентоспроможністю» ми розуміємо евентуальність протистояти суперникам, при цьому приймати рішення, спрямовані на результативну діяльність для досягнення конкурентних переваг на ринку [17].

Важливим аспектом існування та розвитку підприємства у довгостроковій перспективі є здатність протидіяти факторам як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, що можливо лише під час досягнення рівноважного стану. Таким чином, економічна безпека забезпечує підприємству спроможність протидії та реагування під час виникнення будь-яких порушень у діяльності підприємства, в той час як рівновага гарантує існування суб'єкта господарювання в часі [12].

В економічній літературі часто ототожнюють поняття «конкурентостійкість» та «конкурентоспроможність», однак це не тотожні поняття.

Конкурентостійкість підприємства, за своєю сутністю, забезпечується його конкурентоспроможністю у довгостроковій перспективі навіть під впливом негативних факторів зовнішнього та внутрішнього се-

редовища, тому дослідження потрібно проводити, враховуючи галузеві особливості підприємства.

На основі опрацювання літературних джерел нами систематизовано існуючі поняття терміну «конкурентостійкість» (табл. 1).

Таблиця 1

Еволюція трактування поняття «конкурентостійкість» в економічній літературі

Автор	Визначення поняття «конкурентостійкість»
Гудзинський О.Д., Судомир С. М., Гуренко Т.О. [4]	Організаційна взаємодія конкурентоздатності та конкурентоспроможності
Долгов Д. І., Григор'єва О.В. [5].	Під стійкістю конкурентних позицій суб'єктів підприємницького бізнесу розуміється збереженість і відтворюваність параметрів якісної і кількісної визначеності цих позицій протягом фіксованого відрізка часу
Кулагіна Є.В. [11].	Суть визначення конкурентної стійкості підприємства полягає у здатності підприємства протистояти зовнішнім впливам на основі зміни якісних властивостей економічної ефективності шляхом підвищення доданої цінності, балансу ресурсів і процесів у перспективному розвитку підприємства
Чернега В.В. [25]	Можливість підприємства втримати свою нішу на ринку товарів та розширити її
Тридід О.М. [19]	Здатність підприємства в порівнянні з конкурентами протистояти дестабілізуючому впливу факторів зовнішнього середовища

Керівництву підприємства має постійно шукати нові шляхи та заходи ведення конкурентної боротьби. Але конкурентостійкість триматиметься доти, доки конкуренти не впровадять у себе подібні розробки або їх аналоги, або обійдуть взагалі. Іноді може статись, що запропоновані заходи не принесуть підприємству конкурентних переваг і підприємство почне втрачати свої позиції, а саме конкурентостійкість та конкурентоспроможність, на ринку. Тому процес пошуку нових ідей, шляхів, які можуть перерости в конкурентні переваги, має бути безперервним.

Для досягнення конкурентостійкості підприємству необхідно постійно вживати заходи щодо зниження витрат, покращувати якість продукції, послуг, методів організації і управління, розширювати асортимент, враховувати бажання споживачів. Конкурентостійкість підприємства, на думку Судомир С. М., повинна забезпечуватися наступними характеристиками: а) високою гнучкістю, яка здатна швидко реагувати змінами в асортименті, постійним оновленням продукції; б) високою техно-

логічністю виробництва, здатністю забезпечити потрібну якість продукції при мінімальних витратах; в) необхідним рівнем та якістю післяпродажного супроводження продукції з урахуванням постійно зростаючих потреб споживачів; г) умінням оперативно реагувати на втрати виробництва; д) ефективною системою управління підприємством, яка орієнтована на забезпечення його конкурентних переваг та спроможна реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища в реальному масштабі часу [13].

В умовах зростаючої конкуренції та швидких змін у зовнішньому середовищі керівництво підприємства має постійно шукати нові шляхи та заходи ведення конкурентної боротьби, покращувати якість продукції, послуг, методів організації і управління, розширювати асортимент, враховувати бажання споживачів, тобто постійно займатися розробкою стратегії для забезпечення конкурентостійкості підприємства.

Висновки. На основі вищесказаного нами досліджено, що поняття «конкурент-

тоспроможність» та «конкурентостійкість» не є тотожними. Під конкурентоспроможністю ми розуміємо евентуальність протистояти суперникам, при цьому приймати рішення, спрямовані на результативну дія-

льність для досягнення конкурентних переваг на ринку. А під конкурентостійкістю – організаційну взаємодію конкурентоздатності та конкурентоспроможності.

Список літератури.

1. Булах І. В. Конкурентостійкість підприємства як економічне поняття та його значення у галузі зв'язку // І. В. Булах, Т. Б. Надтока // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 80: Донецьк: ДонНТУ, 2004. – 200 с.
2. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова. – 2-е изд., стереотип. – Луганск: Изд-во Восточноукр. нац. ун-та им. В. Даля, 2004. – 320 с.
3. Гельванский М. Конкурентоспособность в микро-, мезо-, макроуровневом измерении / М. Гельвановский, В. Жуковская // РЭЖ. – 1998. – №3. – С. 67-70.
4. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.Д.Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О.Гуренко – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
5. Долгов Д.И., Григорьева О.В. Конкурентоустойчивость основы управления конкурентоустойчивостью [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://econf.rae.ru/article/7878>
6. Дункан У. Джек Основополагающие идеи в менеджменте. Уроки основоположников менеджмента и управленческой практики / Джек У. Дункан; пер. с англ. В. П. Юденцова. – М.: Дело, 1996. – 272с.
7. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 210-III // www.zakon.rada.gov.ua.
8. Ермолов М. О. Чем отличается конкурентоспособность фирмы от конкурентоспособности товара / М. О. Ермолов // Как продать Ваш товар на рынке: Справочник – М.: Мысль, 1990. – С. 228-241.
9. Лігоненко Л. О. Антикризисне управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К.: Київ. нац. Торг.-екон.ун-т, 2001. – 580 с.
10. Маршалл А. Принципы политической экономии: в 3-х т. / А. Маршалл; пер. с англ. Р. И. Столпера. – М.: Прогресс, 1983. – Т. 1. – 415 с.
11. Кулагина Е.В. Повышение устойчивости предприятия в условиях конкурентной среды // Вестник АГТУ. – 2007. – № 3 (38). – С. 212–216.
12. Судомир С.М. До аналізу конкурентоспроможності підприємств як складової потенціалу підприємств / С.М. Судомир // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3.С. 117-119.
13. Судомир С. М. До аналізу конкурентостійкості підприємств як складової його потенціалу / С. М. Судомир // Економіка: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. – Вип. 240: В 5 т.- Т. V. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 1241 – 1245.
14. Судомир М.Р. Конкурентостійкість як економічна категорія / М. Р. Судомир // Вісник ХНАУ. – №2. – С. 210-215
15. Сімах Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. / Ю. А. Сімах // Вісник Міжнародного Слов'янського Університету. Серія «Економічні науки». Том X, 2007. – № 1. – С. 12–16.
16. Савчук А. В. Системный подход к анализу конкурентоспособности промышленного предприятия / А. В. Савчук // Економіст. – 2001. – №12. – С. 58-61.
17. Нестеренко С. А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект: монографія / С. А. Нестеренко. – К.: Компанія ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 483 с.
18. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємства : моногр. / О.М. Тридід. – Харків : ХДЕУ, 2008. – 364 с
19. Тридід О. М. Комплексна оцінка конкурентного статусу підприємства / О.М. Тридід / Економіка розвитку. ХНЕУ. - 2002. - № 2 (22). - С. 75-76
20. Пономарьова М. С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку / М. С. Пономарьова // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 285-294. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2016_1_34.
21. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Интел-Синтез, 2000.– 640 с.
22. Чернега В.В. Конкурентостійкість підприємств та механізми її забезпечення: [монографія] / [В.В. Чернега] Київський національний ун-т технологій та дизайну; інститут підготовки кадрів держ. служби зайнятості України. – К.: ІПК ДСЗУ, 2008. – 235 с.
23. Porter M.. Towards adinamic theory of Strategy// Strategic Management Jonrnal. №12. 1991, p. 95-117.
24. Концепция конкурентоустойчивости: теория и практика / под ред. Н.И. Заичкина, Л.С. Зеленцовой. М.: Перо, 2012. 249 с
25. Чернега В.В. Конкурентостійкість підприємства та механізми її забезпечення: Монографія. - К.: ШК ДСЗУ, 2008. - 235 с.
26. Шумпетер Й. Теория экономического развития: (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

References:

1. Bulakh, I. V. (2004) Konkurentostiikist pidpriemstva yak ekonomichne poniattia ta yoho znachennia u haluzi zviazku. *Naukovi pratsi DonNTU. Seria: ekonomichna*. Vypusk 80: Donetsk: DonNTU, 200 p. [in Ukrainian]

2. Voronkova, A. E. (2004) *Stratehicheskoe upravlenye konkurentosposobnyim potentsyalom predpriyatiya: dyahnostyka y orhanizatsiya* [2-e yzd., stereotyp.] *Luhansk: Yzd-vo Vostochnoukr. nats. un-ta ym. V. Dalia*, 320 p. [in Russian]
3. Helvanskiy, M. (1998) Konkurentosposobnost v mykro-, mezo-, makrourovnevom yzmerenyy. *REZh*, №3, p. 67-70. [in Russian]
4. Hudzynskiy, O.D. (2010) *Upravlinnia formuvanniam konkurentospromozhnoho potentsialu pidpriemstv (teoretyko-metodolohichniy aspekt): monohrafiia. K. : IPK DSZU*, 212 p. [in Ukrainian]
5. Dolhov D.Y., Hryhoreva O.V. Konkurentoustoichyivost osnovy upravleniya konkurentoustoichyivostiu [Online]. Retrieved from: <http://econf.rae.ru/article/7878> [in Russian]
6. Dunkan, U. Dzhek (1996) *Osnovopolahaiushchye ydey v menedzhmente. Uroky osnovopolozhnykh menedzhmenta y upravlencheskoi praktyky* [per. s. anhl. V. P. Yudentsova]. *M.: Delo*, 27ps. [in Russian]
7. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 11.01.2001 r. № 210-III // www.zakon.rada.gov.ua. [in Ukrainian]
8. Ermolov, M. O. (1990) *Chem otlychaetsia konkurentosposobnost fyrmы ot konkurentosposobnosti tovara. Kak prodat Vash tovar na rynke: Spravochnyk*, M.: Mysl, p. 228-241. [in Russian]
9. Lihonenko, L. O. (2001) *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom: teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychni instrumen-tarii. K.: Kyiv. nats. Torh.-ekon.un-t*, 580 p. [in Ukrainian]
10. Marshall, A. (1983) *Pryntsypy polytycheskoi ekonomyy: v 3-kh t. [per. s anhl. R. Y. Stolpera]. M.: Prohress*, T. 1., 415 p. [in Russian]
11. Kulahyna, E.V. (2007) *Povyshenye ustoichyivosty predpriyatiya v usloviakh konkurentnoi sredy. Vestnyk AHTU*, № 3 (38), p. 212–216. [in Russian]
12. Sudomyr, S.M. (2008) *Do analizu konkurentospromozhnosti pidpriemstv yak skladovoi potentsialu pidpriemstv. Oblik i finansy APK*, № 3, p. 117-119. [in Ukrainian]
13. Sudomyr, S. M. (2008) *Do analizu konkurentostiikosti pidpriemstv yak skladovoi yoho potentsialu. Ekonomika: problemy teorii i praktyky: Zb. nauk. prats.*, Vyp. 240: V 5 t.- T.V. – Dnipropetrovsk: DNU, p. 1241 – 1245. [in Ukrainian]
14. Sudomyr, M.R. Konkurentostiikist yak ekonomichna katehoriia. *Visnyk KhNAU*, №2, p. 210-215 [in Ukrainian]
15. Simekh, Yu. A. (2007) *Vyznachennia poniattia konkurentostiikist pidpriemstva. Visnyk Mizhnarodnoho Slovianskoho Universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*. Tom X, № 1, p. 12–16. [in Ukrainian]
16. Savchuk, A. V. (2001) *Systemnyi podkhod k analizu konkurentosposobnosti promyshlennoho predpriyatiya. Ekonomist*, №12, P. 58-61. [in Russian]
17. Nesterenko, S. A. (2012) *Konkurentospromozhnist silskohospodarskykh pidpriemstv: upravlinskiy aspekt: monohrafiia. K. : Kompaniia TOV «Ahrar Media Hrup»*, 483 p. [in Ukrainian]
18. Trydid, O.M. (2008) *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm rozvytku pidpriemstva : monohr. Kharkiv : KhDEU*, 364 p. [in Ukrainian]
19. Trydid, O. M. (2002) *Kompleksna otsinka konkurentnoho statusu pidpriemstva / O.M. Trydid / Ekonomika rozvytku. KhNEU*, № 2 (22), P. 75-76 [in Ukrainian]
20. Ponomarova, M. S. (2016) *Konkurentostiikist silskohospodarskykh pidpriemstv yak zaporuka stratehichnoho eko-nomichnoho rozvytku Visnyk KhNAU. Seriya : Ekonomichni nauky*, 2016, № 1, P. 285-294. [Online]. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2016_1_34. [in Ukrainian]
21. Fatkhutdinov, R. A. (2000) *Stratehicheskyyi marketynh, M.: Yntel-SynteZ*, 640 p. [in Russian]
22. Chemeha, V.V. (2008) *Konkurentostiikist pidpriemstv ta mekhanizmy yii zabezpechennia: [monohrafiia] / [V.V. Chemeha] Kyivskiy natsionalnyi un-t tekhnolohii ta dyzainu; instytut pidhotovky kadriv derzh. sluzhby zainiatiosti Ukrainy, K. : IPK DSZU*, 235 p. [in Ukrainian]
23. Porter, M. (1991) *Towards adinamic theory of Strategy. Strategic Management Jonnal*. №12., p. 95-117. [in English]
24. N.Y. Zaychyn, L.S. Zelentsova (2012) *Kontseptsyia konkurentoustoichyivosty: teoriya y prak-tyka. M.: Pe-ro*, 249 p. [in Russian]
25. Chemeha, V.V. (2008) *Konkurentostiikist pidpriemstva ta mekhanizmy yii zabezpechennia: Monohrafiia. K.: ShK DSZU*, 235 p. [in Ukrainian]
26. Shumpeter, Y. (1982) *Teoriya ekonomycheskoho rozvytyia: (Issledovanye predprynymatelskoi prybyly, kapytala, kredy-ta, protsenta y tsykla konunktury). M.: Prohress*, 456 p. [in Russian]